

Mediteranska prehrana – model pravilne prehrane

doc. dr. sc. Marijana Matek Sarić

ODJEL ZA ZDRAVSTVENE STUDIJE SVEUČILIŠTA U ZADRU

Dijetetika

Mediteranska prehrana

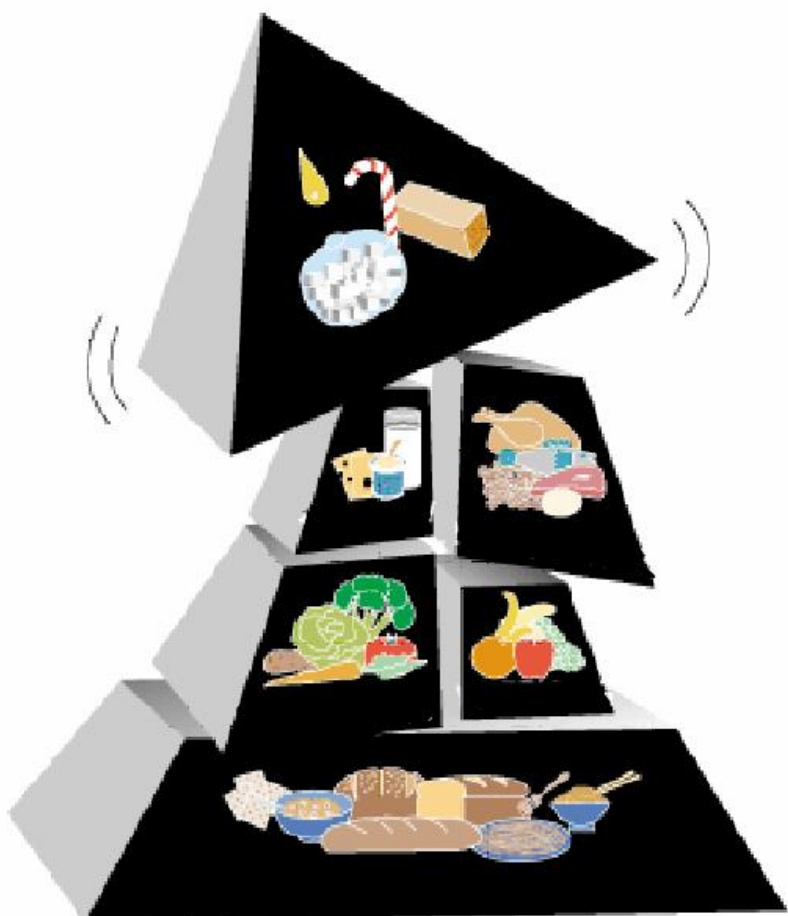
Moderni sustavi prehrane

- Sve duži i centraliziraniji lanac hrane
- Koncentrirana opskrba i prodaja hrane
- Globalizacija trgovine hranom
- Urbani izbor hrane
- Povećano konzumiranje industrijski procesirane hrane
- Povećano konzumiranje hrane izvan kuće

Prepreke pravilnoj prehrani

"nedostatak vremena"	33 %
"samokontrola"	33 %
"nevoljka promjena navika"	21 %
"pripremanje hrane"	19 %
"cijena namirnica"	15 %
"nevoljene namirnice"	14 %
"utjecaj drugih ljudi"	14 %
"informiranost"	14 %
"odabir hrane"	14 %

R. Lappalainen, J. Kearney, M. Bibney (1998) A pan EU survey of consumer attitudes to food, nutrition and health: an overview. *Food Qual Prefer* 9: 467-478.

Sami donosimo odluke!

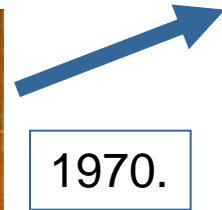
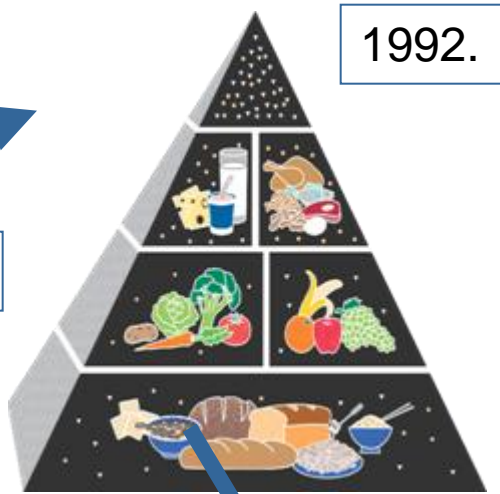
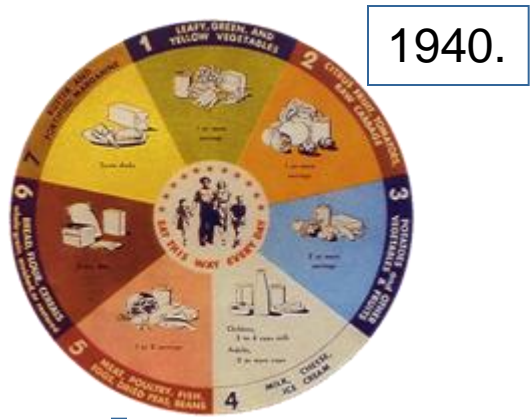

Posljedice nepravilne prehrane

- pretilost/ “poremećaji prehrane”
- hiperlipidemija
- hipertenzija, ateroskleroza i koronarne bolesti
- dijabetes
- karcinomi
- razvoj psihičkih tegoba
- problemi s kretanjem
- smrt
- anoreksija/bulimija

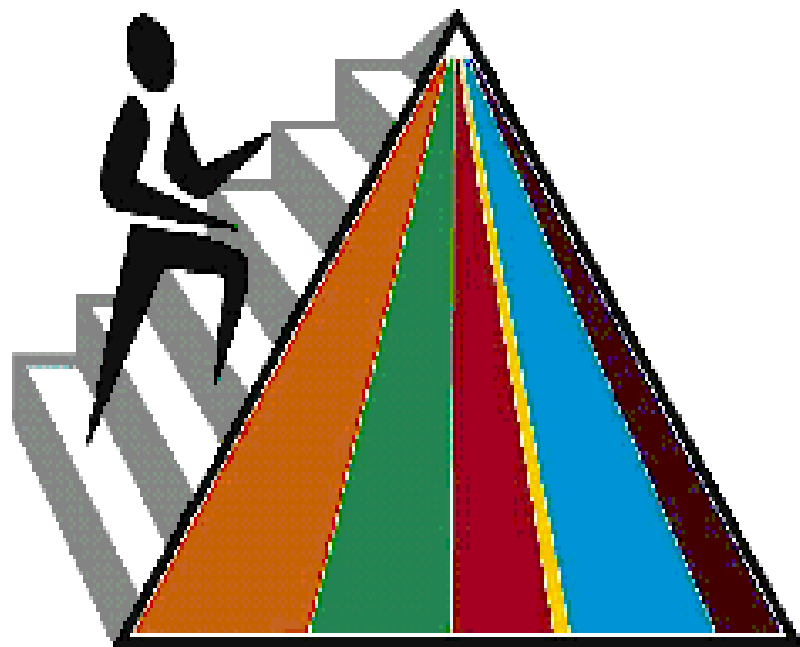
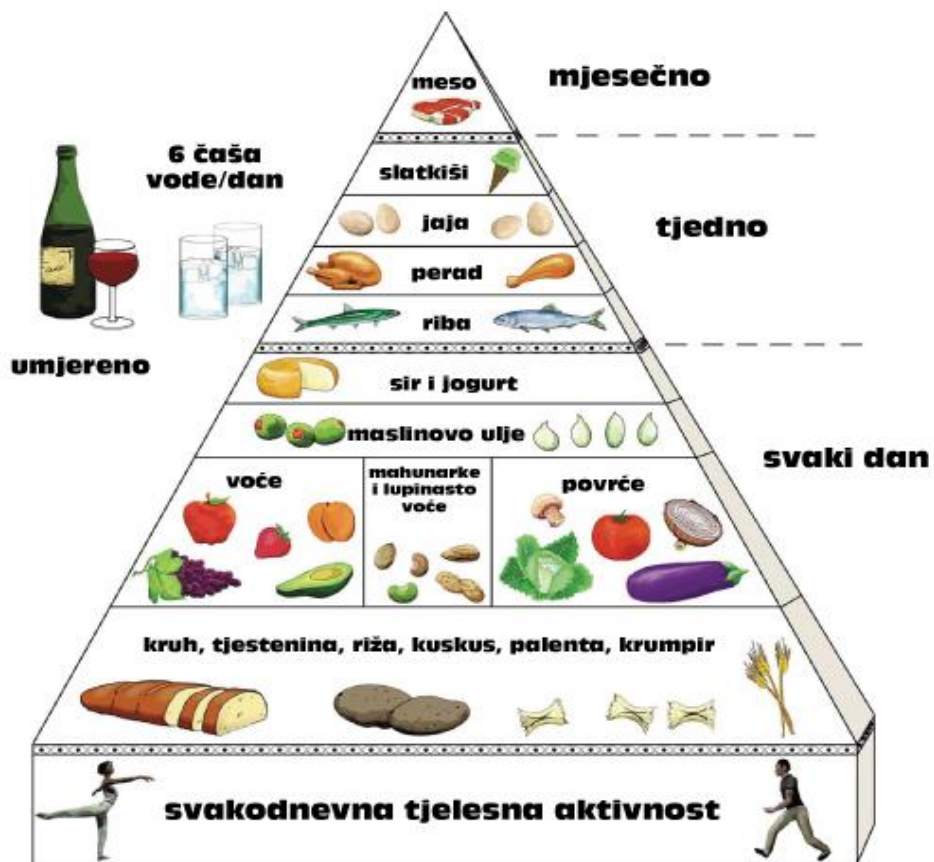

www.mypyramid.gov

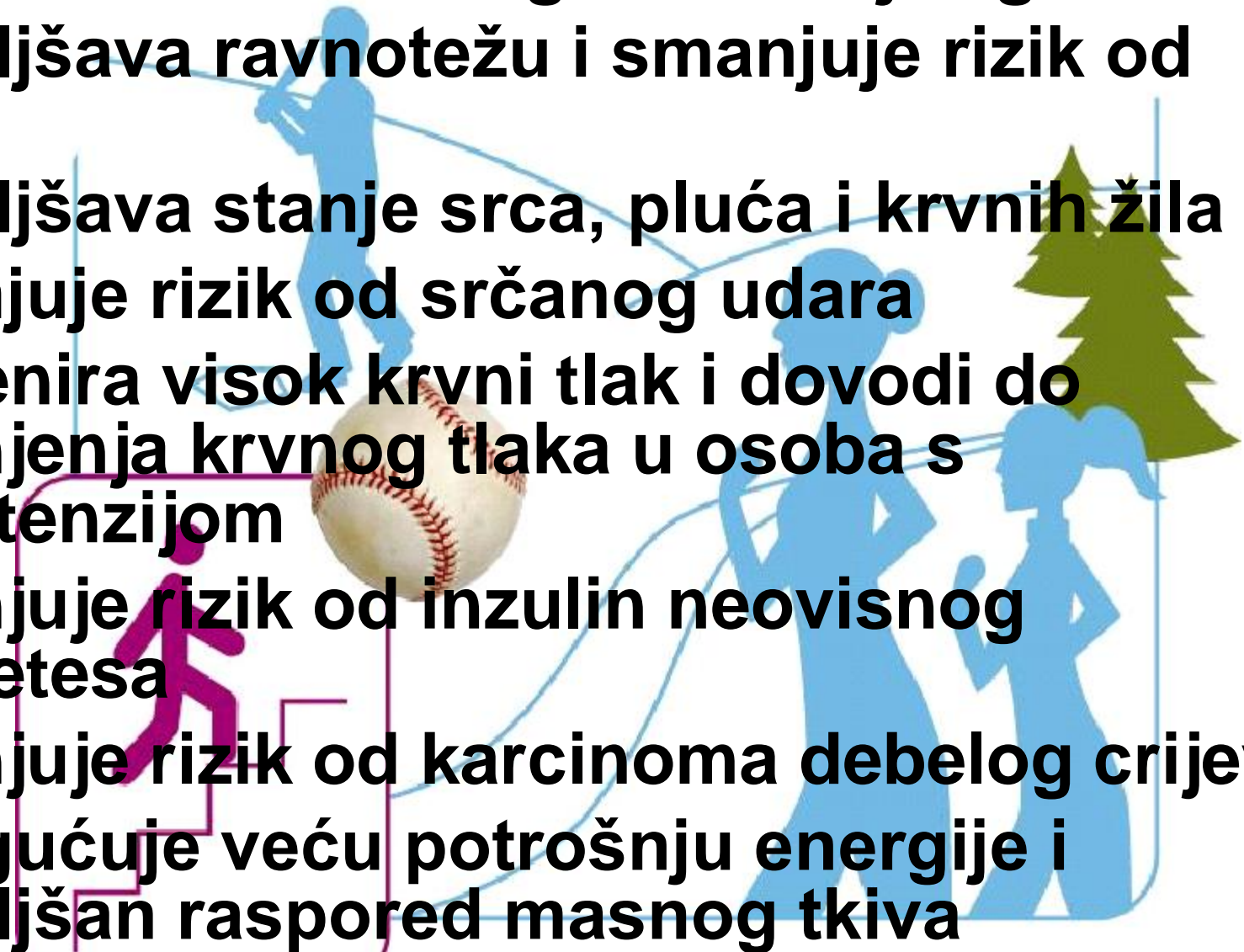
Piramida tradicionalne Mediteranske prehrane

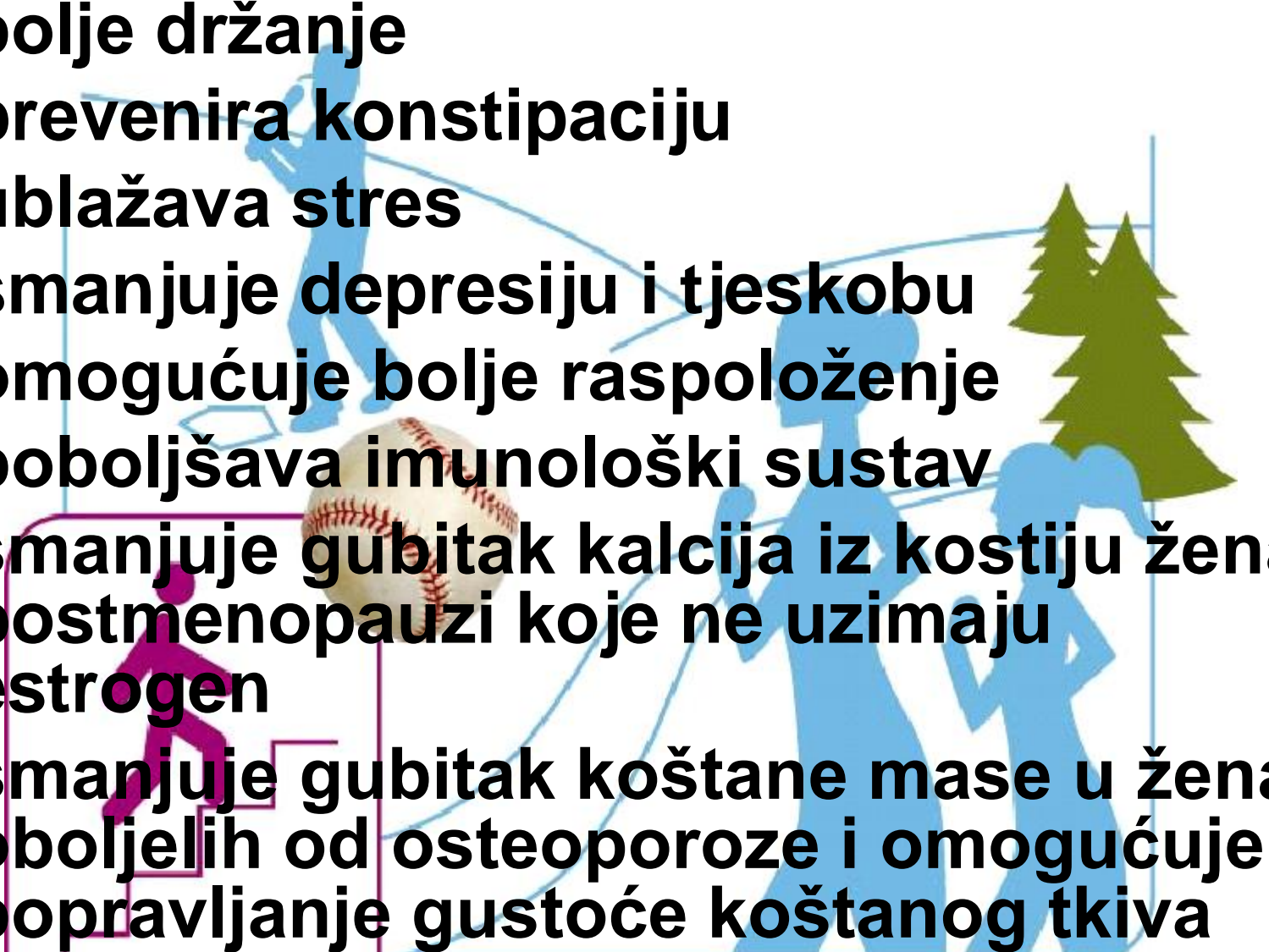
Redovita tjelesna aktivnost

- održava mišićnu snagu i zdravlje zglobova
  - poboljšava ravnotežu i smanjuje rizik od pada
  - poboljšava stanje srca, pluća i krvnih žila
  - smanjuje rizik od srčanog udara
  - prevenira visok krvni tlak i dovodi do smanjenja krvnog tlaka u osoba s hipertenzijom
  - smanjuje rizik od inzulinske neovisne dijabetesa
  - smanjuje rizik od karcinoma debelog crijeva
  - omogućuje veću potrošnju energije i poboljšan raspored masnog tkiva
-

Redovita tjelesna aktivnost

- bolje držanje
  - prevenira konstipaciju
  - ublažava stres
  - smanjuje depresiju i tjeskobu
  - omogućuje bolje raspoloženje
  - poboljšava imunološki sustav
  - smanjuje gubitak kalcija iz kostiju žena u postmenopauzi koje ne uzimaju estrogen
  - smanjuje gubitak koštane mase u žena oboljelih od osteoporoze i omogućuje popravljavanje gustoće koštanog tkiva
-

Žitarice i proizvodi, krumpir, tjestenina i riža

Žitarice i proizvodi, krumpir tjestenina i riža

- energiju;
- škrob i celuloza;
- bjelančevine;
- mineralne tvari (Fe, P, K);
- vitamine (B₁, B₂, B₃, B₆, E);

Rafinirane i integralne → značajna količina vlakana

- smanjuju vrijeme prolaza hrane kroz crijevo
- poboljšavaju kontrolu metabolizma glukoze i masti
- reguliraju stolicu
- deficitarne na esencijalnim aminokiselinama!!!

Esencijalne aminokiseline

valin	Val	(V)
izoleucin	Ile	(I)
leucin	Leu	(L)
fenilalanin	Phe	(F)
metionin	Met	(M)
triptofan	Trp	(W)
treonin	Thr	(T)
lizin	Lys	(L)
<u>Histidin</u> ¹	His	(H)
<u>Arginin</u> ²	Arg	(A)
Ornitin ³	Orn	

Neesencijalne aminokiseline

<u>tirozin</u> ⁴	Tyr	(Y)
glutamin	Gln	(G)
<u>glicin</u>	Gly	(E)
glutaminska kiselina	Glu	(F)
<u>prolin</u>	Pro (više iminokiselina)	(P)
asparginska kiselina	Asp	(D)
<u>serin</u>	Ser	(S)
alanin	Ala	(A)
asparagin	Asn	(An)
<u>cistein</u> ⁴	Cys	(C)

^{1, 2} te neesencijalne aminokiseline mogu u nekim situacijama (u djece) postati esencijalne

³ ornitin se ne nalazi u proteinu, ali je važan intermedijarni spoj u procesu sinteze uree

⁴ cisteuin i tirozin – mogu se sintetizirati samo ako ima metionina i fenilalanina

Voće, lisnato povrće, mahunarke i orašasti plodovi

Voće, lisnato povrće, mahunarke i orašasti plodovi

- **vitamini** → C, B skupine = B₁, B₂, B₆, folati; E, karoteni
- mineralne tvari → Fe (anorganski oblik), Mg, Ca, K, Cu, P
- **prehrambena vlakna**
- **sastojci koji imaju antioksidacijska svojstva** (rajčica, grožđe, zeleni čaj, bijeli luk, naranča...)
- biljni pigment (flavonoid) → imunološki sustav biljke → antioksidansi
- 400 g odnosno 5 ili više obroka dnevno
- **prednost dati sezonskom, svježem, lokalno proizvedenom:**

JUŽNO

KOŠTUNJIČAVO

JABUČASTO

JAGODASTO

BOBIČASTO

KOŠTUNJIČAVO

JEZGRASTO

Voće, lisnato povrće

STABLJIČASTO POVRĆE

PLODASTO PVRĆE

**HRANJIVO POVRĆE
LISNATO**

**NEHRANJIVO POVRĆE
LISNATO**

KORJENASTO PVRĆE

**HRANJIVO POVRĆE
CVJETASTO**

LUKOVIČASTO POVRĆE

Voće, lisnato povrće

STABLJIČASTO POVRĆE

NEHRANJIVO POVRĆE LISNATO

HRANJIVO POVRĆE LISNATO

HRANJIVO POVRĆE CVJETASTO

LUKOVIČASTO POVRĆE

PLODASTO POVRĆE

KORJENASTO POVRĆE

Mahunarke

- Leguminoze i grahorice → grah, leća, slanutak, bob, mahune
- > bjelančevina (biološki vrijedne) i ugljikohidrata (škrob) → visoka energetska vrijednost
- < vitamina i mineralnih tvari (Ca/P nepovoljan)
- dobro ih je kombinirati s KUPUSNJAČAMA

Mlijeko i mliječni proizvodi

- jogurt i drugi fermentirani mliječni proizvodi
- mlijeko (kozje i ovčje mlijeko); sirevi (domaća → lokalna receptura)
- bjelančevina, vitamini A i D te B skupine, Ca i P
- djeca i mladež → 1/2 L
- odrasli → prednost dati obranom ili polumasnim mlijeku i/ili mliječnim proizvodima

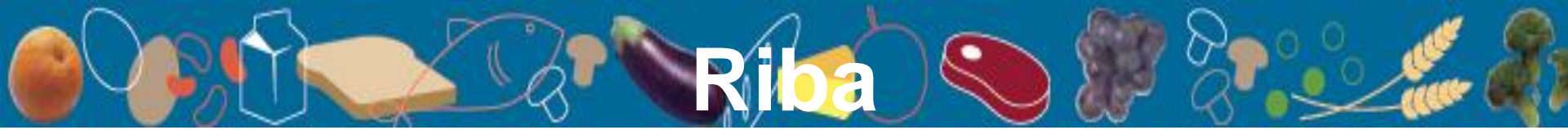
mlijeko i
zamjena

Riba, perad, jaja, meso

- **biološki vrijedne bjelančevine**
- **vitamini** (B skupine, ali A i D)
- **minerali** (Fe, Zn, Mg)
- **masti**
- umjerena uporaba crvenog mesa (svinjetina i govedina te proizvodi)
- tradicionalan način pripreme
- mršavo, krto meso (perad i riba)
- **plava riba (srdela) ima golemu prehrambenu vrijednost, a dostupna je kao jednostavan i jeftin proizvod**
- jaja za mlade i zdrave osobe

Riba

Riba

- manje kolesterola
- manje zasićenih masti
- manju energetska vrijednost
- kraća probava → manje lučenje želučanih kiselina
- visok sadržaj **P, Se i I** i dr. (**Ca, Mg, NaCl, F**)
- **vitamini A, D i E; tiamin i riboflavin**
- **višestruko nezasićene omega-3 masne kiseline**
→ **štite srce i krvne žile**

Omega-3 masne kiseline

- srdela, skuša, tuna; losos, haringa, bakalar; pastrva; sjemenje i orašasti plodovi
- esencijalne su i nužne u metabolizmu
- pomažu održavanju **elastičnosti i tonusa krvnih žila**
- **smanjuju mogućnost nastanka ugrušaka**
- **pomažu regulaciji krvnog tlaka**
- **snižavaju koncentraciju triglicerida, a povećavaju koncentraciju HDL u krvi**
- do 20% smanjuju rizik od bolesti srca i krvnih žila, te raka debelog crijeva i prostate

Riba, sjemenke i orašasti plodovi

KOJI SPOJEVI SPADAJU U OMEGA-3 NEZASIĆENE MASNE KISELINE?

- Riba →
dokozaheksaenska (DHA)
i eikozapentaenska (EPA)
→ DERIVATI
- **alfa-linolenska** – u sjemenkama (laneno sjeme) i orašastim plodovima te ulju
- Omega-6 MK (linolna, arahidonska) također su esencijalne, omega-9 MK (oleinska) NE!

Riba

- RH potroši 8 – 10 kg/ribe po stanovniku godišnje.
- Španjolska i Francuska imaju 3 – 4 puta veću potrošnju.
- Europski prosjek je 16 kg.

***GfK** – Centar za istraživanje tržišta (N = 1000 15; odrasli; dob, spol, regija, veličina naselja)

Masti i ulja

- 25% ukupnog dnevnog energetskeg unosa u obliku masti (70 – 90 g)
- **Maslinovo ulje** → 75% (55 – 83%)
jednostruko nezasićenih masnih kiselina,
10% višestruko nezasićenih masnih kiselina i
15% (7,5 – 20%) zasićenih masnih kiselina
- **kukuruzno ulje** → >30% zasićenih masnih kiselina
- **oleinska kiselina** → tekuća pri sobnoj temperaturi, visoko otporna prema oksidaciji, mononezasićena, prisutna u majčinu mlijeku (32%)

Maslinovo ulje

- čisto ekstra djevičansko maslinovo ulje, dobiveno hladnim prešanjem zdravih maslina
- od davnina poznato po svojim **ljekovitim svojstvima**
- **glavni izvor masti**, upotrebljava se svakodnevno
- bogat je izvor nezasićenih masnih kiselina (**linolne ili omega-6 i oleinske ili omega-9**),
- antioksidanse: **karotenoidi, vitamin E (α - tokoferol), klorofil i fenolne komponente**

Maslinovo ulje

- **vitamin E** → “hvata” i neutralizira slobodne radikale
- uzrokuju oštećenja → dovode do brojnih bolesti
- oksidiraju kolesterol, koji se potom nakuplja u arterijama, a posljedica može biti srčani ili moždani udar
- redovita upotreba maslinova ulje, baš kao i ribe štiti krvožilni sustav smanjujući mogućnost nastanka plakova te na taj način usporava aterosklerozu

Maslinovo ulje i riba

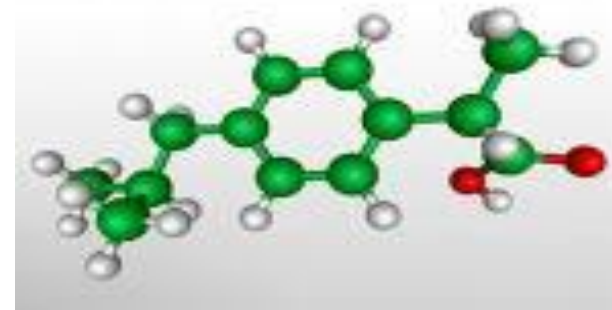
- pridonosi ravnoteži unosa **omega-6** i **omega-3** nezasićenih masnih kiselina
- pravilan omjer važan za sveukupno zdravlje
- u prehrani predaka = **5 : 1**
- danas = **20 : 1**

Masti nam trebaju, ali sve masti nemaju isti učinak na naš organizam.

Maslinovo ulje

- "oleocanthal" → ibuprofen
- nestabilna, razlaže se iznad 36 C.
- gorke tvari sinonim su za otrove, no pokazalo se da su u malim količinama ljekovite.

A decorative banner at the top of the slide features a variety of food items and scientific symbols. On the left, there is an orange, a slice of bread, and a glass of milk. In the center, there are several colorful fruits including a red apple, a yellow banana, and a bunch of purple grapes. On the right, there are green mushrooms, a stalk of wheat, and a small green plant. The background of the banner is blue with white outlines of various shapes, including circles, squares, and triangles, suggesting a scientific or health-related theme.

Maslinovo ulje

- RH → 1,5 – 2 L po osobi godišnje
- Grci 9 puta više
- slijede Španjolci i Talijani
- Kvaliteta maslinova ulja od Istre do Dalmacije s otocima prepoznata je na svjetskoj razini (Svjetski vodič maslinova ulja).
- **Ipak, potrebno je da još više zaživi u našim prehrambenim navikama.**

Crno vino

- razrijeđenog vodom → gasi žeđ
- danas se smatra da su **polifenoli (resveratrol) lovci** = “hvatači” slobodnih radikala → **antioksidansa**.
- preporuka je jedna čaša (1 dcl) dnevno (posebno za žene)
- može vrlo **povoljno djelovati na zdravlje**, a da pritom ne izazove probleme s alkoholom.

Začini

- **morska sol** (I, Mg)
- daje prirodan okus slanog i ne treba dodavati hrani druge pojačivače okusa koje sadrže neki gotovi začini.
- prirodni konzervansi, kao i lovor ili med

Sa soli, kao i s vinom, treba biti umjeren.

Začinsko mediteransko bilje

- netom ubrano ili posušeno
  - dodaje se na kraju pripreme
  - oplemenjuje svako jelo
  - obogaćuje okus i pojačava aromu te
  - daje prepoznatljiv miris
-
- **ljekovito djeluju na probavni sustav**

Slatkiši

- svježe voće → tipičan desert
- slatko češće s medom
- kolači, keksi, sladoled → *trans*-nezasićene masne kiseline
- dva puta brže ubrzavaju put ka srčanom udaru nego svinjska mast
- svinjska mast = kolesterol + zasićene masnoće

Trans-nezasićene masne kiseline

Trans-nezasićene masne kiseline

- nastaju tijekom postupka **hidrogenacije**, tj. očvršćivanja tekućih masnoća
- lakše pakiranje i transport
- treba obratiti pozornost na deklaraciju
- tj. “**kakve masti proizvod sadrži**”, a ne “**koliko masti sadrži**”

Zaključak

- **prevencija i dijetalna terapija kod bolesti srca i krvnih žila**
- **dijabetesa**
- **karcinoma**
- **opću vitalnost i dugovječnost (za svaku dob)**
- **poluvegetarijanska**
- **niskokalorična**
- **visokobalasma**
- **niskokolesterolska**

WHO ju je prepoznala i preporučila kao zlatni standard i model pravilne prehrane.

Literatura

- Alebić, I. J. Prehrambene smjernice i osobitosti osnovnih skupina namirnica. Medicus17:(1) 37-46, 2008.
- Kulier, I. Tajne zdrave prehrane – Tjelesna težina i zdravlje, CD-rom.
- Verbanac, D. O prehrani što, kada i zašto, Školska knjiga, Zagreb, II. izdanje, 2003.
- Vranešić, D. i Alebić, I. Hrana pod povećalom. Kako razumjeti i primijeniti znanost o prehrani? Profil, Zagreb, 2006.
- www.zdrav-zivot.com.hr/index.php?...mediteranska_prehrana
- www.zdrav-zivot.com.hr/index.php?...zdrava_hrana...zdrav
- www.zdrav-zivot.com.hr/index.php?...maslinovo_ulje.

**HVALA NA
POZORNOSTI!**

